

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 8.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.8.18>

УДК 330

В. В. Бордаєв,

аспірант,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7164-4195>

Н. В. Проскурніна,

д. е. н., професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8587-0467>

КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

V. Bordaiev,

Postgraduate student,

Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economic

N. Proskurnina,

Doctor of Economic Sciences, Professor of The Department of

International Economics And Management,

Semyon Kuznets Kharkiv National University of Economic

QUANTITATIVE METHODS FOR ASSESSING THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF EXPORT-ORIENTED ENTERPRISES IN THE DIGITAL ECONOMY

Інноваційний розвиток експортоорієнтованих підприємств у цифровій економіці вимагає постійної уваги до змін у технологічному середовищі, адаптивності та готовності до швидких змін. Компанії, що здійснюють успішну

цифрову трансформацію, можуть збільшити свою конкурентоспроможність, розширити географію продажів і зміцнити свої позиції на світовому ринку. Тому важливо постійно стежити за новими тенденціями, інвестувати в інновації та розвивати власні цифрові стратегії для досягнення успіху в цифровій економіці.

У статті досліджено динаміку обсягів капітальних інвестицій за видами економічної діяльності за 2018-2022 роки. Визначено, що значення капітальних інвестицій полягає у модернізації виробництва, інноваціях та дослідженнях, розширенні ринків, підвищенні кваліфікації працівників, сталому розвитку. Впровадження сучасних цифрових технологій є невід'ємною частиною цифрової трансформації. Проаналізовано кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю, та обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг), отримані від електронної торгівлі, за видами економічної діяльності. Оцінено використання соціальних медіа на підприємствах: соціальних мереж, блоги, мікроблоги, вебсайти, прикладні програми (веб-додатки) для обміну мультимедійним умістом (контентом), інструменти обміну знаннями на основі Wiki. Досліджено частку кількості підприємств, що проводили навчання у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств за напрямками навчання. Цифрова економіка надає унікальні можливості для створення інноваційних продуктів, таких як цифрові рішення, інтернет речей, хмарні сервіси та інші. Для експортоорієнтованих підприємств особливо важливо забезпечити безпеку своєї інформації та захистити себе від потенційних кіберзагроз. Проаналізовано частку кількості підприємств, які стикалися з проблемами через інциденти безпеки ІКТ, у загальній кількості підприємств. Розвиток цифрового маркетингу, включно з використанням соціальних мереж, пошукової оптимізації (SEO), контекстної реклами та інших інструментів, дає змогу залучити нових клієнтів, зміцнити імідж бренду і збільшити обсяги експортних продажів. Проведено аналіз веб-сайту ТОВ «Нова Пошта».

The innovative development of export-oriented enterprises in the digital economy requires constant attention to changes in the technological environment, adaptability, and readiness for rapid change. Companies that implement successful digital transformation can increase their competitiveness, expand their sales geography, and strengthen their position in the global market. Therefore, it is important to constantly monitor new trends, invest in innovation, and develop their own digital strategies to succeed in the digital economy.

The article examines the dynamics of capital investment by type of economic activity in 2018-2022. It is determined that the importance of capital investment lies in the modernization of production, innovation and research, market expansion, employee training, and sustainable development. The introduction of modern digital technologies is an integral part of digital transformation. The number of enterprises engaged in e-commerce and the volume of products (goods, services) sold from e-commerce by type of economic activity are analyzed. The use of social media in enterprises is assessed: social networks, blogs, microblogs, websites, applications (web applications) for the exchange of multimedia content, knowledge sharing tools based on Wikis. The share of the number of enterprises that provided training in the field of ICT in the total number of enterprises by training area was studied. The digital economy provides unique opportunities for creating innovative products, such as digital solutions, the Internet of Things, cloud services, and others. It is especially important for export-oriented enterprises to ensure the security of their information and protect themselves from potential cyber threats. The share of the number of enterprises that have faced problems due to ICT security incidents in the total number of enterprises is analyzed. The development of digital marketing, including the use of social networks, search engine optimization (SEO), contextual advertising and other tools, allows to attract new customers, strengthen the brand image and increase export sales. The article analyzes the website of Nova Poshta LLC.

Ключові слова: *інноваційний розвиток, цифровізація, експортоорієнтовані підприємства, інвестиції, цифрова економіка.*

Keywords: *innovative development, digitalization, export-oriented enterprises, investments, digital economy.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах глобалізації та цифрової трансформації, що охоплюють сучасний світ, інноваційний розвиток експортоорієнтованих підприємств відіграє вирішальну роль у забезпеченні їхньої конкурентоспроможності та стійкого зростання. З огляду на це, оцінка інноваційного розвитку таких підприємств набуває особливого значення, оскільки дозволяє виявити сильні та слабкі сторони, визначити перспективи розвитку, а

також розробити стратегії, що сприяють підвищенню їхньої ефективності на міжнародних ринках.

Цифрова економіка змінює правила гри для експортоорієнтованих підприємств, надаючи нові можливості для розширення ринків збуту, оптимізації бізнес-процесів та взаємодії з клієнтами. Завдяки цифровим технологіям, підприємства можуть підвищувати ефективність виробництва, знижувати витрати та покращувати якість продукції. Вони також можуть краще адаптуватися до змін у споживчих уподобаннях та швидше реагувати на ринкові виклики.

Цифрові платформи, такі як онлайн-магазини та маркетплейси, дозволяють експортоорієнтованим підприємствам виходити на нові ринки без значних інвестицій у фізичну інфраструктуру. Крім того, використання аналітичних інструментів і технологій великих даних сприяє глибшому розумінню потреб споживачів та покращенню таргетингу, що, у свою чергу, підвищує ефективність маркетингових кампаній.

Інноваційний розвиток є ключовим фактором для забезпечення конкурентоспроможності експортоорієнтованих підприємств. Інновації дозволяють створювати унікальні продукти та послуги, які відрізняються від пропозицій конкурентів, що є вирішальним чинником на насичених ринках. Крім того, інноваційні рішення можуть сприяти зниженню витрат на виробництво та збільшенню доданої вартості продукції.

Інноваційний розвиток також стимулює підвищення рівня кваліфікації працівників та створення сприятливого середовища для розвитку талантів. Це сприяє формуванню інноваційної культури в організації, де співробітники заохочуються до генерації нових ідей та впровадження інноваційних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інноваційного розвитку експортоорієнтованих підприємств в цифровій економіці присвячено праці українських вчених. Так, Саврас І.З. та Фединець Н.І. [10] розглянули актуальні питання інноваційної діяльності підприємств у контексті цифровізації суспільства, зосередившись на впровадженні нових цифрових технологій та інновацій. Вони відзначили, що це сприяє підвищенню конкурентоспроможності,

ефективності бізнес-процесів, покращенню якості товарів і послуг, а також задоволенню зростаючих вимог споживачів. Коробка С.В. [7] проаналізувала аспекти діджиталізації підприємницької діяльності, розглядаючи її зміст, переваги, недоліки та проблеми, що виникають під час її впровадження на українських підприємствах. Семилітко Д. [12] досліджував роль цифрової трансформації та проаналізував її вплив на бізнес-процеси підприємств. Лігоненко Л., Хріпко А. та Доманський А. [9] розкрили сутність діджиталізації, визначивши її форми, напрямки, переваги, недоліки та перешкоди на шляху до її реалізації. Феценко О.М. та Ільченко В.М. [14] дослідили шляхи формування стратегії управління потенціалом інноваційного розвитку підприємств, орієнтованих на зовнішні ринки. Скорик О.О. [13] визначив основні аспекти та передумови розвитку цифрової економіки та оцінив її вплив на інноваційний розвиток підприємницьких структур. Коропець Ю. [8] дослідив інструменти організації онлайн-бізнесу для експортоорієнтованих компаній, які сприяють побудові тривалих ділових відносин і формуванню позитивного іміджу, враховуючи інтереси споживачів. Горященко Ю. [1] проаналізувала процеси планування, організації, мотивації та контролю інноваційного розвитку на підприємстві, які разом формують його систему управління. Ілляшенко С.М. [6] запропонував комплекс рекомендацій для актуалізації окремих потенціалів-підсистем (з урахуванням їх складових) потенціалу інноваційного розвитку промислових підприємств у контексті цифрової економіки. Жук І. [5] досліджував структуру витрат підприємства на науково-дослідницькі розробки. Шатілова О.В. та Шишук Н.О. [15] розглянули актуальні питання забезпечення інноваційного розвитку бізнес-організацій в умовах цифрової трансформації. Гринько П.Л. [2] вирішила важливе науково-практичне завдання щодо визначення тенденцій інноваційного розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Оцінити інноваційний розвиток експортоорієнтованих підприємств в цифровій економіці.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі цифрова економіка стає невід'ємною частиною бізнес-середовища, проникаючи в усі сфери діяльності

компаній і справляючи значний вплив на їхню конкурентоспроможність. Експортоорієнтовані підприємства, орієнтовані на міжнародний ринок, особливо залежать від інноваційних технологій і цифрових інструментів для успішного розвитку та конкуренції.

Інноваційні технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн, інтернет речей та інші, надають компаніям унікальні можливості для оптимізації процесів, збільшення продуктивності та якості продукції, а також для створення нових цифрових продуктів і послуг. Цифрові інструменти, такі як хмарні технології, цифровий маркетинг, аналітика даних, допомагають компаніям ефективно управляти своїм бізнесом, залучати нових клієнтів і розширювати географію своїх продажів.

Завдяки цифровій економіці експортери отримують можливість легше проникати на нові ринки за кордоном, встановлювати ефективні комунікації з потенційними клієнтами та партнерами, а також адаптувати свої продукти та послуги під вимоги місцевих ринків. Це дає змогу зміцнити їхні конкурентні позиції на світовій арені та забезпечити стійке зростання експортних обсягів.

У сучасному світі цифрова економіка стає ключовим фактором, що впливає на розвиток бізнесу та економіки в цілому. В умовах глобалізації експортоорієнтовані підприємства відіграють важливу роль у національних економіках, сприяючи зростанню ВВП, створенню робочих місць та розвитку технологій. Одним із найважливіших елементів успішного функціонування цих підприємств є капітальні інвестиції, які дозволяють підвищити їхню конкурентоспроможність, продуктивність та стійкість на міжнародних ринках.

Капітальні інвестиції є критично важливими для експортоорієнтованих підприємств, оскільки вони забезпечують фінансування для модернізації виробництва, впровадження нових технологій та розширення бізнесу. У цифровій економіці, де технологічні зміни відбуваються надзвичайно швидко, підприємства повинні постійно адаптуватися до нових умов та вимог ринку (табл. 1).

У період з 2018 р. по 2022 р. загалом зменшились обсяги капітальних інвестицій на 29,2 %. Зокрема, в такі види діяльності як операції з нерухомим

майном (на 48,2 %), освіта (на 55 %), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 44,4 %). Спостерігається збільшення обсягів капітальних інвестицій в галузі охорони здоров'я та надання соціальної допомоги на 113,9 %.

Капітальні інвестиції дозволяють підприємствам оновлювати обладнання та впроваджувати автоматизацію виробничих процесів, що підвищує ефективність та якість продукції. Це особливо важливо для експортоорієнтованих підприємств, які змагаються на світовому ринку, де якість продукції є ключовим фактором успіху.

Інвестиції в наукові дослідження та розробки (R&D) сприяють створенню інноваційних продуктів та послуг, що дозволяє підприємствам виділятися серед конкурентів. У цифровій економіці, де інновації є двигуном зростання, це є особливо актуальним.

Завдяки капітальним інвестиціям, підприємства можуть розширювати свою присутність на нових ринках, відкривати нові представництва та виробничі потужності за кордоном, що сприяє збільшенню обсягів експорту та зміцненню міжнародних позицій.

Таблиця 1. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності . за 2018-2022 роки, млн грн.

Види діяльності	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., %
Усього	578726	623978,9	508217,0	673899,3	409660,0	-29,2
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	66104,1	59129,5	50679,7	69950,3	51439,5	-22,2
Будівництво	55993,9	62346,6	39614,9	55724,6	32627,6	-41,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	51817,6	44173,7	41684,8	58785,1	36719,4	-29,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	50078,3	43792,8	34884,6	43944,6	49532,9	-1,1

Продовження таблиці 1

Види діяльності	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., %
Тимчасове розміщування й організація харчування	2675,1	2832,2	1951,2	2690,2	2183,6	-18,4
Інформація та телекомунікації	29884,9	21063,4	22381,6	23858,6	16869,9	-43,6
Фінансова та страхова діяльність	10652,3	11246,3	11979,3	10100,5	8906,8	-16,4
Операції з нерухомим майном	27556,8	28147,2	19940,1	30668,7	14280,2	-48,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	10798,2	11912,4	11823,6	17125,9	6012,6	-44,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	11837,8	11741,1	8623,8	13162,6	6587,0	-44,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	44597,8	54305,5	62303,6	73982,9	36530,8	-18,1
Освіта	4460,0	4788,7	3740,2	3866,5	2008,6	-55,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	8138,8	9484,6	14835,6	21779,2	17412,9	113,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	3663,2	4146,2	2772,8	4423,1	2152,6	-41,2
Надання інших видів послуг	571,6	672,5	463,8	913,6	283,0	-50,5

Джерело: складено автором за [3]

Інвестиції в навчання та розвиток персоналу дозволяють підвищити їхню кваліфікацію та адаптацію до нових технологій, що сприяє підвищенню продуктивності праці та якості продукції.

Капітальні інвестиції у впровадження екологічно чистих технологій та сталих практик виробництва сприяють зменшенню впливу на довкілля та підвищенню соціальної відповідальності підприємств.

Цифрова економіка змінює підходи до капітальних інвестицій, роблячи акцент на технологічних рішеннях, які забезпечують швидке адаптування до змін. У цьому контексті, важливо виділити кілька ключових аспектів:

1. Інвестування в ІТ-інфраструктуру. Сучасні експортоорієнтовані підприємства вкладають значні кошти в розвиток інформаційних технологій, що

дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, покращити взаємодію з клієнтами та партнерами, а також забезпечити безпеку даних.

2. Автоматизація та роботизація. Завдяки цифровим технологіям підприємства можуть автоматизувати виробничі процеси, що підвищує ефективність, знижує витрати та дозволяє швидше реагувати на зміни в попиті.

3. Використання великих даних. Інвестиції в аналітику великих даних дозволяють підприємствам отримувати цінну інформацію про ринкові тенденції, поведінку споживачів та конкурентне середовище, що сприяє прийняттю обґрунтованих рішень та підвищенню ефективності маркетингових стратегій.

4. Цифровий маркетинг. Капітальні інвестиції в цифровий маркетинг відкривають нові можливості для залучення клієнтів через онлайн-платформи, соціальні мережі та мобільні додатки, що забезпечує розширення клієнтської бази та збільшення обсягів продажу.

5. Кібербезпека. У цифровій економіці питання безпеки даних є надзвичайно важливим, тому підприємства вкладають значні ресурси в розробку систем захисту інформації від кіберзагроз.

Сучасна цифрова економіка відкриває перед компаніями нові можливості для розвитку та конкуренції на світовому ринку. Експортоорієнтовані підприємства, які прагнуть до міжнародного успіху, стикаються з викликами й можливостями цифрової трансформації.

Розробка та реалізація цифрової трансформації являє собою комплексний процес, що охоплює різні аспекти діяльності компанії. Важливим елементом цієї стратегії є оновлення бізнес-процесів, що дає змогу компанії стати гнучкішою, ефективнішою та адаптивнішою до мінливих умов ринку. Цифровізація бізнес-процесів дає змогу автоматизувати рутинні операції, поліпшити взаємодію між різними підрозділами компанії, прискорити ухвалення рішень і підвищити загальну продуктивність праці.

Впровадження сучасних цифрових технологій є невід'ємною частиною цифрової трансформації. Це включає в себе використання штучного інтелекту, аналітики даних, інтернету речей, хмарних технологій, роботизації процесів та

інших інноваційних рішень. Застосування таких технологій дає змогу компаніям збирати й аналізувати великі обсяги даних, передбачати тренди ринку, покращувати якість продукції та послуг, а також оптимізувати внутрішні процеси. (табл. 2).

Таблиця 2. Кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю, та обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), отриманий від електронної торгівлі, за видами економічної діяльності

Кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю, одиниць						
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилен ня 2022 р. до 2018 р., %
Усього	2476	2440	2494	2513	1953	-21,12
Переробна промисловість	673	661	684	690	502	-25,35
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами	29	29	32	31	21	-28,38
Будівництво	107	93	98	101	65	-39,64
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	914	924	929	931	789	-13,67
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	131	125	127	127	156	18,73
Тимчасове розміщування й організація харчування	147	166	170	171	94	-36,08
Інформація та телекомунікації	204	197	209	210	166	-18,55
Операції з нерухомим майном	33	22	25	26	27	-18,38
Професійна, наукова та технічна діяльність	88	83	80	85	48	-44,93
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	145	137	134	136	75	-48,13

Продовження таблиці 2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, отриманий від електронної торгівлі, млн грн						
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., %
Усього	228035,6	292731,9	364571,5	435909,8	239208,9	4,90
Переробна промисловість	52600,8	56297,2	61018,0	65987,5	41166,5	-21,74
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами	532,5	510,3	594,1	676,1	2654,8	398,56
Будівництво	1358,5	1933,8	2063,9	2421,4	692,5	-49,02
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	128502,3	104074,8	144775,4	185025,5	145970,3	13,59
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	31257,6	117600,9	141783,1	164784,0	34321,6	9,80
Тимчасове розміщування й організація харчування	2105,2	2741,1	2897,9	3148,7	3771,8	79,17
Інформація та телекомунікації	3993,4	5065,4	5924,6	7050,0	7281,9	82,35
Операції з нерухомим майном	1043,0	109,1	512,0	894,2	515,4	-50,59
Професійна, наукова та технічна діяльність	2119,9	1713,6	1689,6	1921,4	864,7	-59,21
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4506,1	2672,5	3295,7	3981,9	1923,9	-57,30

Джерело: складено автором за [3]

За проведеним дослідженням можемо зробити висновок, що за 2018-2022 рр. кількість підприємств, які здійснювали електронну торгівлю зменшилась на 21,12 %. Значне скорочення підприємств таких галузей: будівництво (на 39,64 %), професійна, наукова та технічна діяльність (на 44,93 %), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (на 48,13 %). Проте слід зазначити, що збільшилась кількість підприємств у галузі транспорту,

складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності на 18,7 %. Збільшилися обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств, отриманий від електронної торгівлі на 4,9 %.

Навчання співробітників нових навичок є ключовим аспектом успішної цифрової трансформації. Працівники компанії мають бути готові до роботи з новими технологіями, вміти адаптуватися до змін і продуктивно використовувати цифрові інструменти у своїй повсякденній діяльності (табл. 3).

Таблиця 3. Використання соціальних медіа на підприємствах, %

Види діяльності	Соціальні мережі				Блоги чи мікроблоги підприємства			
	2018 р.	2019 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., +/-	2018 р.	2019 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., +/-
Переробна промисловість	23,4	24,6	23,5	0,1	6,4	6,6	6,4	0,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами	24,9	25,9	23,0	-1,8	5,8	5,7	5,4	-0,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	23,1	23,3	20,4	-2,7	6,4	5,9	5,7	-0,7
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	26,0	27,5	24,8	-1,2	5,4	5,5	5,2	-0,2
Будівництво	20,8	20,6	19,4	-1,4	5,3	5,4	4,7	-0,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	26,9	28,1	27,0	0,2	7,8	8,2	7,9	0,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	18,8	19,4	17,7	-1,1	4,5	5,1	4,2	-0,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	38,3	38,2	38,1	-0,2	9,2	9,4	9,4	0,2
Інформація та телекомунікації	45,9	47,3	43,5	-2,4	15,9	17,3	15,1	-0,8
Операції з нерухомим майном	18,3	18,5	17,9	-0,4	4,8	4,8	4,7	-0,1

Види діяльності	Вебсайти чи прикладні програми (вебдодатки) для обміну мультимедійним вмістом (контентом)				Інструменти обміну знаннями на основі Wiki			
	2018 р.	2019 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., +/-	2018 р.	2019 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. до 2018 р., +/-
Професійна, наукова та технічна діяльність	28,6	29,4	28,0	-0,6	9,3	9,7	9,1	-0,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	22,1	21,0	20,1	-1,9	5,7	5,4	5,2	-0,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами	10,4	10,6	10,0	-0,4	10,9	11,8	10,1	-0,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	12,9	12,2	11,4	-1,5	10,6	11,6	9,4	-1,2
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	8,8	9,5	8,9	0,1	11,0	11,9	10,5	-0,5
Будівництво	9,2	9,3	8,8	-0,4	11,1	11,0	9,9	-1,2
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,0	14,6	14,1	0,1	12,0	12,1	12,0	0,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,6	8,4	7,9	0,3	9,9	9,9	9,3	-0,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	16,2	16,1	17,5	1,3	10,8	10,0	10,5	-0,3
Інформація та телекомунікації	27,4	28,6	27,1	-0,3	18,1	19,1	17,2	-0,9
Операції з нерухомим майном	7,9	8,1	7,9	0,0	9,8	9,7	9,7	-0,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	15,8	16,3	15,4	-0,3	13,7	14,3	13,4	-0,3
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	9,2	9,1	8,8	-0,4	10,3	10,2	9,4	-0,9

Джерело: складено автором за [3]

За чотири роки використання соціальних медіа на підприємствах зменшилось на 0,6 %. Зокрема, використання соціальних мереж на 0,8 %, блогів чи мікроблогів підприємства на 0,2 %, веб-сайтів чи прикладних програм (веб-додатків) для обміну мультимедійним умістом на 0,1 %, інструментів обміну знаннями на основі Wiki на 0,3 %.

Навчання персоналу сприяє підвищенню професіоналізму, поліпшенню командної роботи та створенню інноваційної культури в організації. Професійний розвиток співробітників забезпечує їхню здатність виконувати свої обов'язки на вищому рівні, підвищуючи якість роботи та ефективність виконання завдань (рис. 1). Це, у свою чергу, дозволяє організації залишатися конкурентоспроможною на ринку та швидше досягати своїх стратегічних цілей. Крім того, навчання сприяє покращенню командної роботи, оскільки допомагає співробітникам краще розуміти один одного, налагоджувати ефективну комунікацію та співпрацю, що є важливими факторами для успішного виконання проєктів.

У період з 2018 р. по 2022 р. збільшилась частка кількості підприємств, що проводили навчання у сфері ІКТ на 0,6%. Зокрема, частка підприємств, що проводили навчання для фахівців у сфері ІКТ в галузі комп'ютерного програмування, консультування та пов'язаної з ними діяльності; надання інформаційних послуг збільшилась на 10,6 %, в галузі інформації та телекомунікації – на 8,2 %, в галузі інформаційно-комунікаційних технологій – на 6,9 %; для інших працівників в галузі наукових досліджень та розробки – на 17 %.

Навчання персоналу також створює умови для формування інноваційної культури в організації, де співробітники заохочуються до генерації нових ідей та рішень. Це стимулює творчий підхід до виконання завдань та пошуку нових шляхів вирішення проблем. В результаті, організація стає більш гнучкою та здатною адаптуватися до змін у бізнес-середовищі. Інвестиції в навчання та розвиток персоналу є стратегічно важливими, оскільки вони забезпечують стабільний розвиток компанії та підвищення її репутації як привабливого роботодавця, що цінує та підтримує своїх працівників.

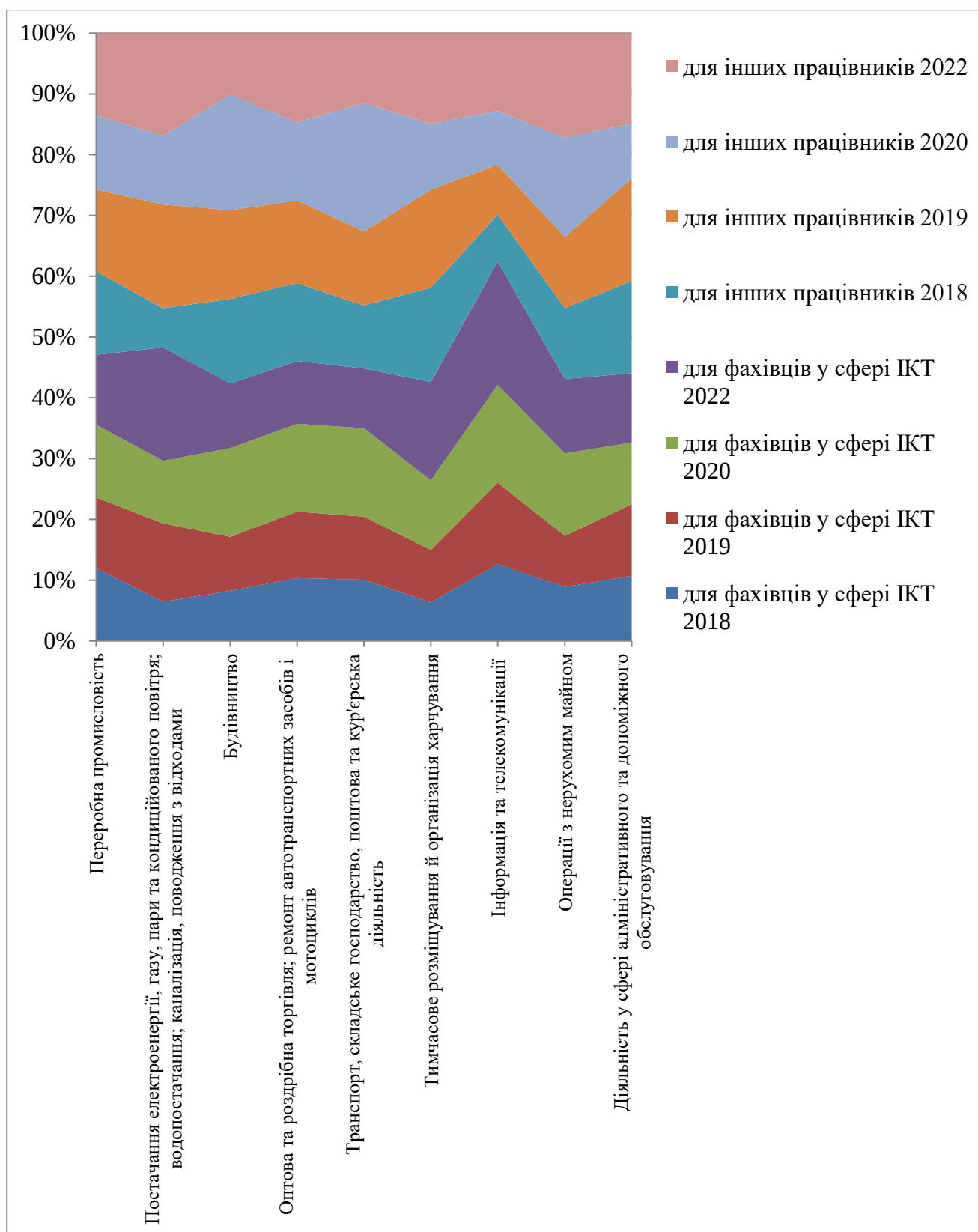

Рис. 1. Частка кількості підприємств, що проводили навчання у сфері ІКТ, у загальній кількості підприємств за напрямками навчання, %

Джерело: складено автором за [3]

Створення цифрових продуктів і послуг є одним з основних результатів цифрової трансформації. Компанії повинні адаптувати свою продукцію до цифрового середовища, пропонувати споживачам зручні та інноваційні рішення, а також розробляти нові продукти, засновані на сучасних технологіях. Цифрові продукти та послуги можуть відкривати нові ринки, залучати нових клієнтів і сприяти диверсифікації бізнесу компанії.

Одним із ключових аспектів інноваційного розвитку експортоорієнтованих підприємств є впровадження цифрових технологій у виробничі процеси та логістику. Сучасні технологічні рішення надають компаніям можливість поліпшити ефективність, оптимізувати процеси та підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку.

Автоматизація виробництва відіграє ключову роль у сучасній промисловості. Впровадження роботизованих систем, автоматизованих ліній складання та управління виробничими процесами дає змогу знизити трудовитрати, підвищити точність і якість продукції, що випускається, а також прискорити виробничі цикли. Це сприяє скороченню витрат і підвищенню продуктивності підприємства.

Використання Інтернету речей (IoT) у виробничих процесах дає змогу компаніям відстежувати та контролювати роботу обладнання в режимі реального часу, збирати й аналізувати дані про виробництво, оптимізувати витрати на енергію та ресурси, а також попереджати можливі збої та поломки. Це підвищує надійність виробництва, покращує планування і забезпечує більш ефективне використання ресурсів.

Аналіз даних (Big Data) стає невід'ємною частиною інноваційного розвитку експортоорієнтованих підприємств. Збір та аналіз великих обсягів даних дають змогу компаніям виявляти тенденції ринку, передбачати попит, оптимізувати виробничі процеси та ухвалювати обґрунтовані стратегічні рішення. Це допомагає компаніям бути більш гнучкими та адаптивними до змін зовнішнього середовища.

Хмарні технології також відіграють важливу роль в інноваційному розвитку експортоорієнтованих компаній. Хмарні сервіси дають змогу зберігати й

обробляти дані у віддаленому режимі, забезпечувати доступ до інформації з будь-якої точки світу, скорочувати витрати на ІТ-інфраструктуру та підвищувати безпеку даних. Це сприяє збільшенню гнучкості, мобільності та масштабованості бізнесу.

Цифрові технології відкривають нові можливості для просування продукції на світовому ринку, забезпечуючи компаніям інструменти для ефективної комунікації зі споживачами, збільшення видимості бренду і розширення географії продажів. Розвиток цифрового маркетингу відіграє ключову роль у досягненні цих цілей.

Використання соціальних мереж у маркетингу дає змогу компаніям взаємодіяти з аудиторією, створювати спільноти шанувальників бренду, брати участь у діалозі зі споживачами та підвищувати впізнаваність компанії. Соціальні платформи також надають можливість для таргетованої реклами, що допомагає залучити нових клієнтів і зміцнити імідж бренду.

Пошукова оптимізація (SEO) є важливим інструментом для збільшення видимості продукції компанії в пошукових системах. Оптимізація веб-сайту і контенту під ключові запити дає змогу залучити цільову аудиторію, збільшити трафік на сайт і підвищити конверсію. Це сприяє збільшенню кількості потенційних клієнтів і розширенню географії продажів.

На прикладі ТОВ «Нова Пошта», яка займається логістикою та дистрибуцією, доставляючи як документи та невеликі посилки, так і великогабаритні вантажі. Nova Global орієнтується на міжнародний ринок електронної комерції та співпрацює з міжнародними онлайн-платформами. Завдяки Nova Global, українські споживачі можуть замовляти товари з будь-яких інтернет-магазинів у Північній та Південній Америці, країнах Азійсько-тихоокеанського регіону, а також у Великобританії з доставкою від «Нової Пошти». Для середнього та малого бізнесу України послуги компанії відкривають можливості для виходу на нові ринки та розвитку експорту їхніх товарів.

Нами проведено аналіз веб-ресурсу з метою просування послуг досліджуваного суб'єкта господарювання в мережі Інтернет як на території України, так і за її межами (табл. 4).

За результатами SEO-аналізу веб-сайту «Нова Пошта», можна зробити висновок, що ресурс добре оптимізований для вимог пошукових систем. На сайті є файл robots.txt, XML-карта сайту, фавікон, flash, використовується WWW-переадресація, сайт оптимізовано для мобільних пристроїв, дотримано рекомендованих розмірів заголовків, і співвідношення контенту до HTML відповідає нормам. Проте є деякі недоліки: відсутні ключові слова та аналітика, не використовується мікророзмітка Og Properties, теги alt для зображень відсутні або порожні, а також на сторінці виявлено використання Iframe.

Крім SEO-оптимізації, для просування своїх послуг в Інтернеті «Нова Пошта» активно використовує соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, YouTube, TikTok і Twitter. Маркетинг у Facebook та Instagram не лише поширює інформацію про продукти чи послуги, але й дозволяє користувачам ділитися своїми враженнями та відгуками. Компанія використовує це для орієнтації на емоції потенційних клієнтів.

Таблиця 4. SEO-аналіз веб-сайту «Нова Пошта»

Показники	Було	Рекомендації
URL	10 символів	Довжина адреси сторінки в інтернеті в межах норми
WWW переадресація	Сторінки з WWW і без WWW не розглядаються як контент, що повторюється	В нормі, налаштована переадресація домена WWW і без WWW
Заголовок	121 символ	Довжина заголовка перевищує рекомендовану. Необхідно скоротити текст
Мета-тег Description	150 символів	Значення мета-тега Description заповнене
Мета-тег Keywords	ключових слів немає	Рекомендується прописати індивідуальне значення Keywords для кожної сторінки
Заголовки	На сторінці перший заголовок h1 знаходиться не нижче h2- h6	Все вірно
Використання тега alt	значення alt зображень пусті або відсутні	Необхідно вписати підходящий заголовок для зображення в атрибут alt

Показники	Було	Рекомендації
Og Meta Properties	Не використовується мікророзмітка Og Properties	Прописати мікророзмітку
Співвідношення контент/ HTML	59%	Все в нормі
Flash	Складного Flash контенту не знайдено	Все в нормі
Iframe	На сторінці знайдено вікна Iframe	Використання не бажане , так як можливе завантаження не бажаного контенту
Зрозумілі людині посилання	Не всі посилання зрозумілі людині	Встановити посилання зрозумілі людині
нижнє підкреслення в посиланнях	Знайдено нижнє підкреслення в посиланнях	Прибрати підкреслення, використовуючи каскадні таблиці стилі
Favicon	На сайті використовується іконка Favicon	Все в нормі
Оптимізація під мобільний телефон	оптимізовано	Все в нормі
XML карта сайта	На сайті правильна XML карта	Все в нормі
Robots.txt	веб-сайт має робочий файл robots.txt	Все в нормі
Аналітика	відсутня	Встановити сервіс гугл аналітика

Джерело: [4]

Контекстна реклама є ефективним способом залучення цільової аудиторії, даючи змогу розміщувати рекламні оголошення на пошукових системах та інших онлайн-платформах відповідно до інтересів і поведінки споживачів. Це допомагає компаніям підвищити впізнаваність бренду, залучити нових клієнтів і збільшити обсяги продажів.

Електронна комерція та онлайн-платформи відіграють важливу роль у розширенні географії продажів і доступу до нових ринків (рис. 2). Створення інтернет-магазину дає змогу компаніям запропонувати свою продукцію глобальній аудиторії, забезпечуючи зручну та безпечну покупку онлайн. Участь у міжнародних онлайн-платформах також дає змогу компаніям розширити свою присутність на світовому ринку та залучити нових клієнтів із різних країн.

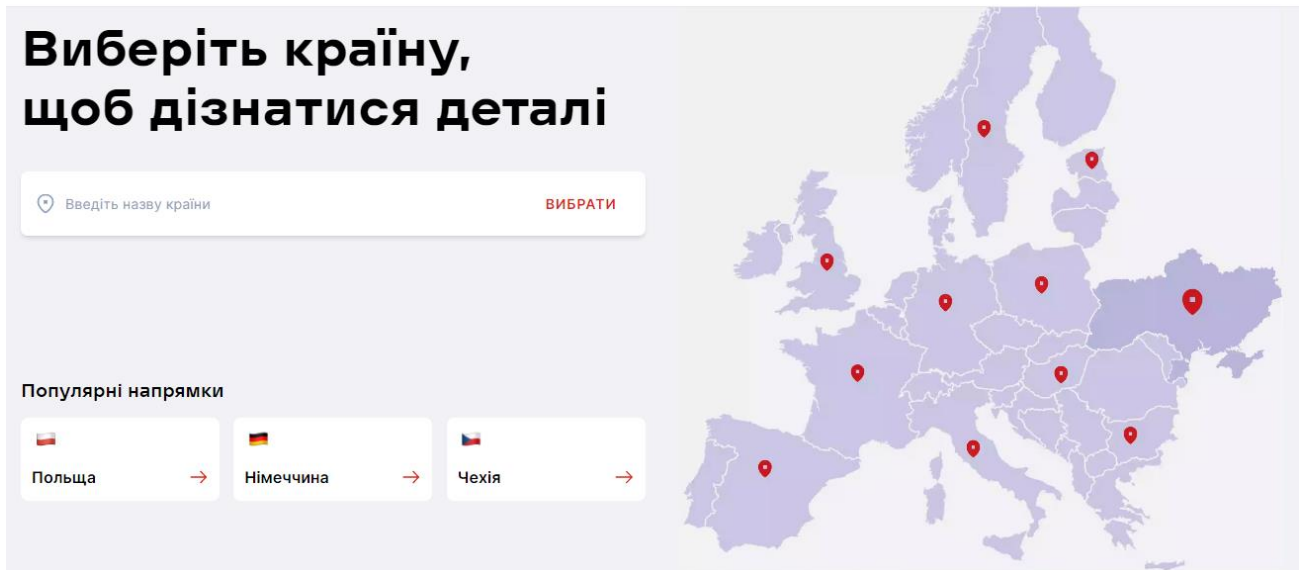

Рис. 2. Географія продажів послуг ТОВ «Нова Пошта»

Джерело: [11]

Nova Post Europe пропонує оперативну та надійну доставку документів, посилок і вантажів між Україною та європейськими країнами. Компанія активно розширює свою присутність у Європі та вже відкрила офіси в 11 країнах: Молдові, Польщі, Литві, Латвії, Чехії, Румунії, Німеччині, Словаччині, Естонії, Угорщині та Італії. Клієнти можуть відправляти та отримувати посилки і вантажі як у відділеннях Nova Post, так і за будь-якою адресою в цих країнах, а також у 35 000 партнерських сервісних точках — PUDO та поштоматах.

З розвитком цифрових технологій зростає і загроза кібератак та витоку даних, що робить забезпечення безпеки інформації пріоритетним завданням для всіх компаній, особливо для експортоорієнтованих підприємств (рис. 3). Захист від кіберзагроз стає ключовим елементом стратегії інформаційної безпеки компанії.

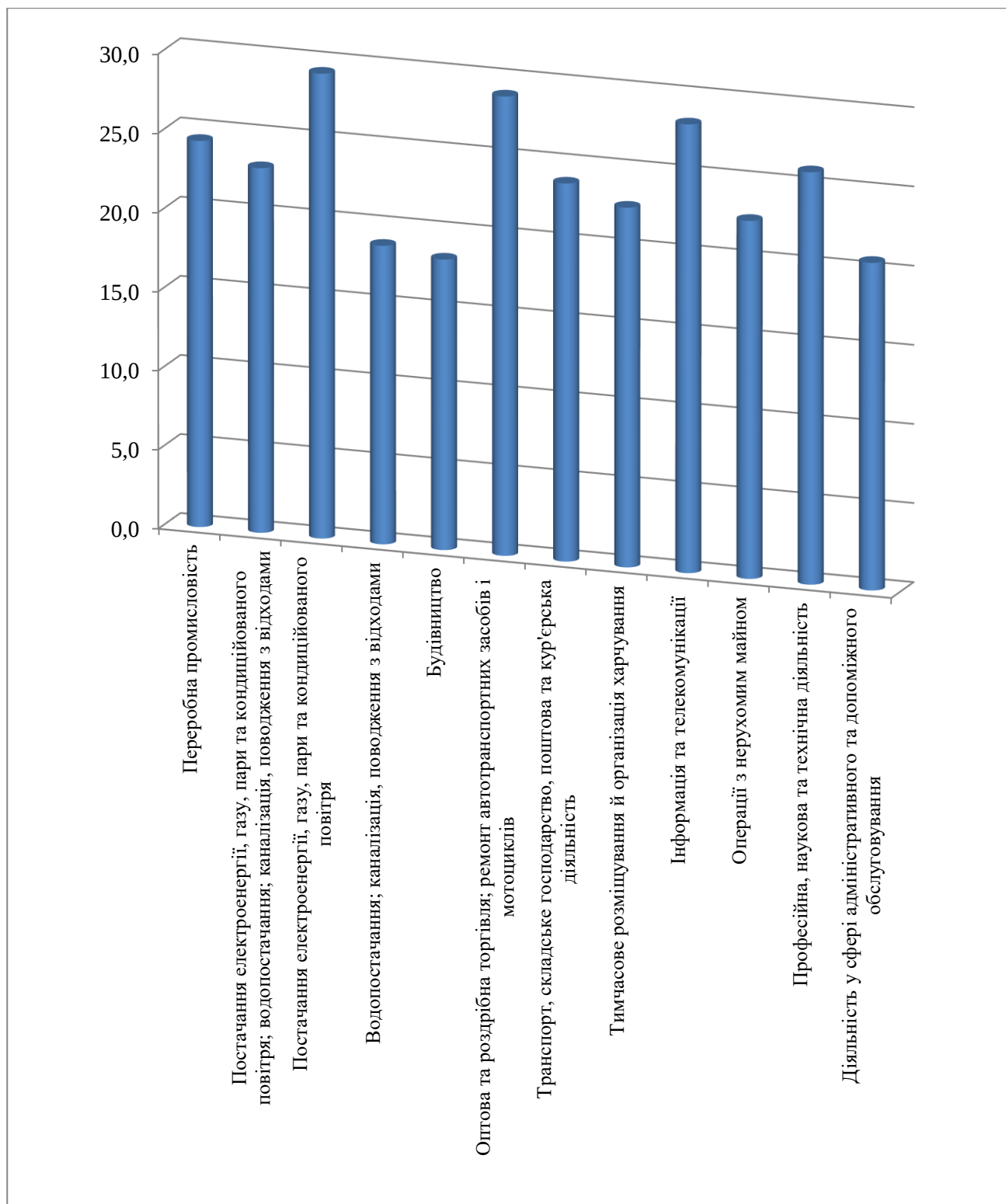

Рис. 3. Частка кількості підприємств, які стикалися з проблемами через інциденти безпеки ІКТ, у загальній кількості підприємств у 2023 р., %

Джерело: складено автором за [3]

Найбільша частка кількості підприємств, які стикалися з проблемами через інциденти безпеки ІКТ в галузі постачання електроенергії, газу, пари та

кондиційованого повітря (29,4 %), оптовій та роздрібній торгівлі (29 %), інформації та телекомунікації (28,3 %).

Використання сучасних засобів кіберзахисту, як-от антивірусне програмне забезпечення, міжмережеві екрани, системи виявлення вторгнень і управління доступом, допомагає компаніям захистити свої інформаційні ресурси від шкідливих атак і несанкціонованого доступу. Технології шифрування даних відіграють важливу роль у забезпеченні конфіденційності та цілісності інформації, захищаючи дані від несанкціонованого доступу та перехоплення.

Регулярні аудити безпеки дають змогу компаніям оцінити рівень уразливості своїх інформаційних систем, виявити потенційні вразливості та поліпшити заходи захисту. Аудити також допомагають виявляти відхилення від стандартів безпеки та вживати заходів для їх усунення, що сприяє підвищенню загального рівня інформаційної безпеки підприємства.

Навчання співробітників правилам інформаційної безпеки є важливим компонентом стратегії захисту від кіберзагроз. Навчання допомагає співробітникам усвідомити важливість безпеки даних, розпізнавати потенційні загрози, дотримуватися правил роботи з конфіденційною інформацією та реагувати на інциденти безпеки. Обізнані співробітники є першою лінією оборони компанії від кібератак і витоків даних.

Для успішного інноваційного розвитку експортоорієнтовані підприємства можуть вступати в партнерство та співробітництво з інноваційними стартапами та технологічними компаніями, що відкриває перед ними широкі перспективи для розвитку та зміцнення своїх позицій на світовому ринку.

Партнерство з інноваційними стартапами дає змогу підприємствам отримати доступ до нових технологій, ідей та інноваційних рішень, які можуть бути ключовими для створення конкурентних продуктів і послуг. Стартапи, як правило, володіють гнучкістю і швидкістю впровадження нових ідей, що дає змогу прискорити процеси інновацій та розробки нових продуктів.

Співпраця з технологічними компаніями також приносить безліч вигод для експортоорієнтованих підприємств. Технологічні компанії володіють

експертизою, досвідом і ресурсами в галузі розробки та впровадження нових технологій, що може значно посилити інноваційні можливості компаній-партнерів. Спільні проєкти та дослідження дають змогу обмінюватися знаннями та досвідом, що сприяє розширенню кругозору та підвищенню кваліфікації співробітників.

Колаборація із зовнішніми партнерами також сприяє розширенню бізнес-мережі компанії, відкриваючи нові можливості для співпраці, інвестицій і виходу на нові ринки. Це допомагає збільшити конкурентоспроможність компанії, забезпечує доступ до нових ресурсів і технологій, а також сприяє розвитку експортних можливостей.

Висновок. Оцінка інноваційного розвитку експортоорієнтованих підприємств у цифровій економіці є важливим інструментом для підвищення їхньої конкурентоспроможності та стійкості. Інноваційний розвиток дозволяє підприємствам швидше адаптуватися до змін, ефективніше використовувати ресурси та забезпечувати високий рівень задоволеності клієнтів. Успішна реалізація інноваційних стратегій сприяє довгостроковому зростанню та процвітанню експортоорієнтованих підприємств на міжнародних ринках.

Капітальні інвестиції мають вирішальне значення для експортоорієнтованих підприємств, оскільки вони надають необхідні кошти для оновлення виробництва, впровадження сучасних технологій та розширення бізнесу. Дослідження динаміки капітальних інвестицій у різних секторах економіки за період 2018-2022 років показав їх зменшення. Встановлено, що капітальні інвестиції відіграють ключову роль у модернізації виробництва, впровадженні інновацій та проведенні досліджень, розширенні ринків, підвищенні кваліфікації працівників і забезпеченні сталого розвитку. Впровадження сучасних цифрових технологій є важливою складовою цифрової трансформації. В результаті аналізу кількості підприємств, які займаються електронною торгівлею, виявлено, що їх кількість зменшилась на 21,12 %. Обсяги реалізації продукції (товарів, послуг) від електронної комерції у різних секторах економіки збільшились на 4,9 %. Оцінене використання соціальних медіа на підприємствах, включаючи соціальні мережі,

блоги, мікроблоги, вебсайти, додатки для обміну мультимедійним контентом, а також інструменти для обміну знаннями на основі Wiki показала, що загалом за досліджуваний період їх використання зменшилось. Збільшилась частка підприємств, що здійснювали навчання в галузі ІКТ, у загальній кількості підприємств, розглядаючи різні напрями навчання. Цифрова економіка відкриває унікальні можливості для створення інноваційних продуктів, таких як цифрові рішення, інтернет речей, хмарні сервіси та інші. Для експортоорієнтованих підприємств особливо важливо забезпечити безпеку інформації та захиститися від можливих кіберзагроз. Проведено аналіз частки підприємств, які зазнали проблем через інциденти безпеки ІКТ, у загальній кількості підприємств. Розвиток цифрового маркетингу, включно з використанням соціальних мереж, пошукової оптимізації (SEO), контекстної реклами та інших інструментів, дозволяє залучати нових клієнтів, зміцнювати імідж бренду і збільшувати обсяги експортних продажів. Проведений аналіз веб-сайту ТОВ «Нова Пошта» показав, що веб-ресурс функціонує ефективно для продажу послуг як в Україні, так і за її межами.

Література

1. Горященко Ю. Управління інноваційним розвитком підприємств в умовах цифровізації. *Підприємництво та інновації*. 2021. (17). с. 34-38.
2. Гринько П. Л. Інноватизація як прогностична ідея розвитку бізнесу в умовах цифрової економіки. *Бізнесінформ*. 2019. № 10. с. 57-63.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.07.2024 р.)
4. Дронова Т.С., Хурдей В.Д., Карасьова С. Маркетингові інтернет-технології у сфері послуг. Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0 : монографія / за ред. к.е.н., доц. Сагер Л.Ю., к.е.н., доц. Сигиди Л.О. Суми: Сумський державний університет, 2023. с. 159-169.
5. Жук І. Взаємозв'язок інноваційного розвитку підприємств та цифровізації економіки України. Драйвери інновацій в економіці та фінансах: глобальні виклики та перспективи: зб. наук. матеріалів Міжнар. наук.-практ.

конф., Київ, 27 жовт. 2021 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; [редкол.: Опарін В. М. (голова) та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ: КНЕУ, 2021. С. 41–42. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/items/cbc13ef9-2f9b-45b1-835b-b8b86835af33> (дата звернення: 29.07.2024 р.)

6. Ілляшенко С. М. Актуалізація потенціалу інноваційного розвитку промислових підприємств в цифровій економіці. *Інноваційна модернізація економіки України в умовах євроінтеграційних процесів* : матеріали 8-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Кременчук, 27-28 листопада 2023 р.). Кременчук : КрНУ, 2023. С. 287-289.

7. Коробка С. В. Діджиталізація підприємницької діяльності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2021. № 100. С. 88-95.

8. Коропець Ю. Бізнес-онлайн для експортоорієнтованих фірм. Міжнародна науково-практична Інтернетконференція учнів, студентів, аспірантів і молодих вчених (27 жовтня 2020 р., м. Луцьк). 2020. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19143/1/100-102.pdf> (дата звернення: 29.07.2024 р.)

9. Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Економічні науки*. 2018. № 22 (62), 2 т. С. 21–24.

10. Саврас І. З., Фединець Н. І. Цифровізація та інноваційний розвиток підприємства: тенденції, проблеми та перспективи. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 74. с. 108-114.

11. Сайт ТОВ «Нова Пошта». URL: https://novaposhta.ua/o_kompanii/nova_poshta_sogodni (дата звернення: 30.07.2024 р.)

12. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. *Аудитор України*. 2019. № 5. С. 76-79.

13. Скорик О. О. Особливості інноваційного підприємництва у цифровій економіці. *Ефективна економіка*. 2020. №7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/57.pdf

14. Фещенко О. М., Ільченко В.М. Управління потенціалом інноваційного розвитку підприємств АПК на експортних ринках. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 4. Т. II. с. 229-236.

15. Шатілова О. В., Шишук Н. О. Цифрові інструменти інноваційного розвитку бізнес-організації. *Проблеми економіки*. 2020. № 4 (46). с. 249-255.

References

1. Horiashchenko, Yu. (2021), “Managing the innovative development of enterprises in the context of digitalization”, *Pidpryemnytstvo ta innovatsii*, vol. (17), pp. 34-38

2. Hrynko, P. L. (2019), “Innovation as a prognostic idea of business development in the digital economy”, *BIZNESINFORM*, vol. 10, pp. 57-63

3. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed July 30, 2024)

4. Dronova, T.S., Khurdei, V.D. and Karasova, S. (2023), Internet marketing technologies in the service sector [Marketynhovi internet-tekhnologii u sferi posluh], Sumy State University, Sumy, Ukraine.

5. Zhuk, I. (2021), “Interrelation of innovative development of enterprises and digitalization of the Ukrainian economy”, available at: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e58e7dac-77bf-4b04-b9d3-bcb7e2590536/content> (Accessed July 29, 2024)

6. Illiashenko, S. M. (2023), “Actualization of the potential of innovative development of industrial enterprises in the digital economy”, *Innovatsiina modernizatsiia ekonomiky Ukrainy v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv, vosma Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* [Innovative modernization of Ukraine's economy

in the context of European integration processes. Eighth International Scientific and Practical Internet Conf.], Kremenchuk, Ukraine, November 27-28, pp. 287-289

7. Korobka, S. V. (2021), “”, *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina. Seriiia “Ekonomichna”*, vol. 100, pp. 88-95

8. Koropets, Yu. (2020), “Business online for export-oriented companies”, available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19143/1/100-102.pdf> (Accessed July 29, 2024)

9. Ligonenko, L., Xripko, A. and Domanskyj, A. (2018), “Content and mechanism of digitalization strategy formation in business organizations”. *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal «Internauka». Ekonomichni nauky*, vol. 22(62), no. 2, pp. 21-24.

10. Savras, I. Z. and Fedynets, N. I. (2023), “Digitalization and innovative development of the enterprise: trends, problems and prospects”, *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 74, pp. 108-114

11. Website of Nova Poshta LLC (2024), available at: https://novaposhta.ua/o_kompanii/nova_poshta_sogodni (Accessed July 28, 2024)

12. Semylitko, D. (2019), “Digitization in action: how digital business transformation affects company success”, *Audytor Ukrainy*, vol. 5, pp. 76-79.

13. Skoryk, O. O. (2020), “Features of innovative entrepreneurship in the digital economy”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 8, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/57.pdf (Accessed July 28, 2024).

14. Feshchenko, O.M. and Ilchenko, V.M. (2011), “Managing the potential of innovative development of agricultural enterprises in export markets”, *Marketynh i menedzhment innovatsii*, vol. 4, no. II, pp. 229-236

15. Shatilova, O. V. and Shyshuk, N. O. (2020), “Digital tools for innovative development of a business organization”, *Problemy ekonomiky*, vol. 4 (46), pp. 249-255

Стаття надійшла до редакції 12.08.2024 р.